

ระบบและกลไกการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของ
ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
REINFORCEMENT SYSTEMS AND MECHANISMS OF COMMUNITY-BASED-
RESEARCH TO ENHANCE THE GRASSROOTS ECONOMIC OF BANGKOK AND
SURROUNDING COMMUNITIES

พัสรินทร์ พันธุ์แน่น¹, สุวิมล วงศ์สิงห์ทอง², ดวงทิพย์ จันทร์อ่วม^{*3}, ดาวพระศุกร์ ทองกลิ่น⁴
Pasrin Phannan¹, Suwimon Vongsingthong², Duangthip Chan-uam^{*3}, Dawprasug Thongklin⁴

ภาควิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

¹Program in General Education Faculty of Liberal Arts Krirk University

²สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก
วิทยาเขตนิมิตรใหม่

²Program in Information Technology Management Faculty of Management Science Pacific Institute of
Management Science, Nimitmai Campus

³สาขาวิชานวัตกรรมการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก

³Program in Marketing Innovation Faculty of Business Administration Krirk University

⁴สาขาวิชาการบัญชี คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม

⁴Program in Accounting School of Accountancy Sripatum University

*Corresponding author's e-mail: pasrin2009@gmail.com¹, suwimonv@yahoo.com²,
duangthip556@hotmail.com^{*3}, dawprasug@hotmail.com⁴

Received: January 4, 2024

Revised: January 31, 2024

Accepted: February 7, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชน
สายคลองพระพิมลราชา จังหวัดนนทบุรี และชุมชนบางบัว กรุงเทพมหานคร อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างเครือข่าย
ความร่วมมือในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน และเพื่อศึกษา
ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและจัดทำชุดความรู้ระบบและกลไกในการหนุนเสริม
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สายคลองพระพิมลราชา จังหวัดนนทบุรี ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย อาจารย์ เครือข่าย และชาวบ้านจำนวน 80 คน ซึ่งได้มาจากการลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์
วิจัยควบคู่กับการค้นหาที่วิจัย พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนริมคลองพระพิมลราชา และชุมชนริมคลองบางบัว ผลการวิจัย
พบว่า ระบบและกลไกการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะ

ต้นน้ำ คือการศึกษาพื้นที่และโจทย์วิจัยที่มาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ระยะกลางน้ำ คือการติดตามหนุนเสริมความรู้และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และระยะปลายน้ำ คือการหนุนเสริมความรู้ด้านการเขียนและเผยแพร่ผลการวิจัย สร้างเครือข่ายโดยใช้แนวคิดการสร้างความเป็นกลุ่มก้อน และแนวคิดการทำงานแบบใกล้ชิด ทำให้สามารถสร้างเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ ส่งผลให้เกิดโครงการวิจัยใหม่ สร้างนักวิจัยชุมชนและเครือข่ายที่ประกอบด้วย นักวิจัยอาจารย์ นักวิจัยชาวบ้าน เครือข่ายสถาบันการศึกษา และเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน สำหรับการจัดทำชุดความรู้ซึ่งเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามารถบูรณาการความรู้เชิงวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาประเทศไทยที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: เครือข่ายวิจัย; ชุดความรู้; ระบบและกลไกการหนุนเสริม; วิจัยเพื่อท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this study were to seek guidelines for reinforcement and managing community-based research projects in community areas in Phra Phimon Racha Canal, Nonthaburi Province, and Bang Bua Community, Bangkok, with quality and efficiency to build a strong and sustainable research network with government and private sector stakeholders and to transform research findings and practices into a know-how set. Participatory action research methodology was adopted. The target group consisted of lecturers, community members, and networks totaling 80 members. This was obtained from a field study to develop research questions along with searching for a research team. The study areas included the community along the Phra Phimon Racha Canal, Nonthaburi, and the community along the Bang Bua Canal, Bangkok. The findings revealed that 1) the reinforcement systems and mechanisms for community-based research with quality and efficiency could be divided into 3 phases: the upstream phase was the study of areas, concepts, theories, and related research. The midstream phase concerned providing knowledge about the academic and research processes. The downstream generated knowledge by writing and disseminating research results. 2) A sustainable research network of stakeholders was built to create community power for the benefit of community development as intended, and 3) A know-how set was composed for community knowledge transfer. As a result, the community could combine academic knowledge with community wisdom to solve economic, social, and environmental problems in accordance with sustainable national development goals.

Keywords: research network; know-how set; reinforcement systems and mechanisms; community-based-research

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

หลายทศวรรษที่ผ่านมาการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยประสบความสำเร็จหลายด้าน ส่งผลให้ประมาณการรายได้ต่อหัวของประชากร (GDP) สูงขึ้น จำนวนประชากรยากจนลดลง และฐานะการเงินการคลังของประเทศมีความมั่นคงขึ้น (Bureau of Database Development and Social Indicators, 2022) แต่ในขณะที่คนรวยรวยขึ้น คนจนกลับมีรายได้ถดถอยลง แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ใช้ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนกว้างขึ้น (Punyawutpreeda, 2018) สะท้อนความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ (Vidal, 2021) นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นแบบบนสู่ล่าง (Top Down) (Office of the National Economic and Social Development Board, 2014) เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีหลายด้าน แต่ขณะเดียวกันยังไม่สามารถสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ยกกระดับคุณภาพชีวิต หรือลดปัญหาความยากจนให้กับประชาชนบางกลุ่มในบางพื้นที่ (Chansama et al., 2022) แม้อำนาจภาครัฐจะพยายามแก้ปัญหาด้วยการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ด้วยการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) เพื่อให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แต่ด้วยช่องว่างในการสร้างการมีส่วนร่วมและการบูรณาการจากผู้เกี่ยวข้องในแต่ละภาคส่วน ที่มาจากรโครงสร้างการทำงานขาดความชัดเจน กระบวนการสื่อสาร และแนวปฏิบัติที่ใช้ไม่สามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง ทำให้ผลการดำเนินการยังไม่เป็นรูปธรรม ประชาชนยากจนในหลายพื้นที่ยังคงขาดโอกาสในการพัฒนาทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเข้าถึงองค์ความรู้ที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหา (Pitidol, 2021)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ตระหนักในสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำของประชาชน ดังนั้นในปลายปี พ.ศ. 2541 จึงมีนโยบายแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างเร่งด่วน ด้วยการริเริ่มใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) สร้างความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ชุมชนด้วยโอกาส โดยใช้กลไกการวิจัยเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ชุมชนเรียนรู้ การแก้ปัญหาด้วยตัวเอง เปิดโอกาสให้นักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาค้นหาปัญหาที่มาจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชนโดยคนในชุมชนค้นหาโจทย์วิจัยเอง บูรณาการแนวคิดเชิงวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกับชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนนำความรู้และทรัพยากรในพื้นที่มาผลิตเป็นสินค้าและบริการเพื่อสร้างผลลัพธ์ในเชิงพาณิชย์ และเพิ่มศักยภาพของชุมชน เน้นการส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน ต่อเนื่องไปยังการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน นำไปสู่การพัฒนาของทางการตลาดที่เชื่อมโยงกับระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Jintana & Puripanik, 2023) สอดคล้องกับนโยบาย Thailand 4.0 (Kruasom, 2017) ซึ่งความต่างของงานวิจัย CBR กับงานวิจัยทั่วไป คือ การให้ความสำคัญกับ “คน และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน” (Srathonghak, 2022) มากกว่า “การสร้างชิ้นงาน” ด้วยเห็นพ้องกันว่าผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการนี้นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้ชาวบ้านในที่สุด

มหาวิทยาลัยเกริกเป็นหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษาที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมบนพื้นฐานแห่งการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ตามเอกลักษณ์ “ภูมิปัญญาเพื่อสังคม (Wisdom for society)” และได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกลไกภาคกลาง ของ สกว. มาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่า 8 ปี เพื่อตอบสนองนโยบายการพัฒนาชาวบ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ให้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้การหนุนเสริมของทีระบบและกลไกที่ทำหน้าที่เป็นทั้งพี่เลี้ยง (Research Coaching-RC) และศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในการหนุนเสริมการทำงาน ของโครงการวิจัยในพื้นที่เมืองและพื้นที่โดยรอบ (Phannan, Pottaranukrom, & Thongglin, 2021) ควบคู่กับการ

สนับสนุนการทำงานของโครงการวิจัยย่อยในพื้นที่และสร้างนักวิจัยชุมชน (Mavuso, 2007) ให้บรรลุเป้าหมายตามแนวคิดงานวิจัย CBR ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหา โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างเสริมศักยภาพแก่ชุมชนด้วยโอกาส และยกระดับความรู้ชุมชนสู่สังคมแห่งความเป็นเหตุเป็นผล (Sangthong et al., 2017) ในปีการศึกษา 2564 ได้ขยายพื้นที่จากกรุงเทพฯ ไปยังปริมณฑล โดยเลือกพื้นที่สายคลองพระพิมลราชา จังหวัดนนทบุรี ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ชุมชนอยู่ร่วมกันแบบสังคมพหุวัฒนธรรม มีร่องรอยความดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรม มีทัศนียภาพสวยงาม และชาวบ้านในชุมชนมีความตื่นตัวในการพัฒนาชุมชน มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งยังสร้างโอกาสให้ชุมชนได้รื้อฟื้นงานฝีมือที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคน เพื่อพัฒนาต่อยอดไปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน และพื้นที่ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ดั้งเดิมที่มหาวิทยาลัยฯ พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยทั้งสองพื้นที่มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน อย่างไรก็ตาม “การพัฒนาศักยภาพคน” ยังคงต้องการการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาความยากจน ลดปัญหาทางเศรษฐกิจ และคลี่คลายปัญหาสังคม ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goal: SDGs) ด้วยตนเอง

ดังนั้น การวิจัยนี้จึงยึดแนวคิดการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจ ลดการสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในองค์รวม โดยเป้าหมายหลัก คือ ศึกษาปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนด้วยโอกาส ให้ความสำคัญกับการค้นหาโจทย์วิจัยที่เป็นปัญหาเร่งด่วนของชุมชน ตลอดจนหาแนวทางที่เหมาะสมในการติดตามและหนุนเสริมโครงการวิจัยให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและสร้างโอกาสในการต่อยอดธุรกิจระดับชุมชน เพิ่มรายได้ให้สมาชิก นำไปสู่การกำหนดนโยบายแก้ปัญหาชุมชนในอนาคต และสุดท้าย คือ การจัดทำชุดความรู้ระบบและกลไกการหนุนเสริมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับทีมระบบและกลไกอื่น ๆ นักวิจัย ชุมชน ตลอดจนภาครัฐและผู้สนใจนำไปใช้หรือต่อยอดเพื่อสร้างผลสัมฤทธิ์ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ติดตามและหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนสายคลอง พระพิมลราชา จังหวัดนนทบุรี และชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพฯ อย่างมีประสิทธิภาพ
2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน
3. ศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และจัดทำชุดความรู้ระบบและกลไกในการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สายคลองพระพิมลราชา จังหวัดนนทบุรี

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา หลายประเทศได้นำปรัชญาการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นแนวคิดใหม่ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมาใช้ประโยชน์ ด้วยการสนับสนุนให้ชุมชนเรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง (Nicolette et al., 2018) อันไม่เพียงนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ชุมชนอยู่ดีกินดี และเพิ่มศักยภาพให้ชาวบ้านในท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง แต่ยังเป็นปัจจัยหนุนให้เกิดความมั่นคงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ (Cockerill, Myers, & Allman, 2000) สำหรับประเทศไทย ได้มีนโยบายการส่งเสริมงานวิจัยของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ในปีงบประมาณ 2564 และ 2565 ที่เน้นการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นวิจัยในลักษณะเฉพาะที่พึ่งพาการมีส่วนร่วมและภูมิปัญญาของชุมชน มาสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ชุมชน (Hongladarom, 2000) โดยกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่าเส้นมัธยฐาน (<5,346 บาท/เดือน หรือร้อยละ 40 ล่าง) (Bureau of Database Development and Social Indicators, 2022) โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ระบบและกลไกกระบวนการติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานวิจัย ระบบและกลไกการหนุนเสริมเป็นกลไกตั้งต้นของความสำเร็จในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในทางปฏิบัติ (Bunrithanon & Rueangdetsuwan, 2016) โดยการจัดตั้งศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งมีทีมระบบและกลไกการหนุนเสริม/ทีมพี่เลี้ยง (Phannan, Pattaranukrom, & Thongglin, 2021) เพื่อปฏิบัติภารกิจในการสนับสนุนกระบวนการวิจัยโดยการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยโครงการย่อยให้ทำงานร่วมกับชาวบ้านได้อย่างเป็นระบบ ด้วยการเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาโครงการตั้งแต่การพัฒนาโจทย์ การประสานงานติดตามตลอดจนการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ผ่านกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน (Cockerill, Myers, & Allman, 2000) การหาช่องทางในการส่งต่อความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัย (Suwan, 2017) รวมทั้ง การนำผลลัพธ์ของโครงการไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นเสนอแนะว่าการทำงานผ่านระบบพี่เลี้ยงเป็นขั้นตอนที่ทำให้ชาวบ้านสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นนักวิจัยได้ในระยะเวลาอันสั้น และเป็นเครื่องมือหลักที่ขับเคลื่อนให้งานวิจัยบรรลุเป้าหมายได้ในเวลาที่กำหนด ดังผล การศึกษาของ Ayers (1987) ที่ยืนยันว่ากระบวนการพี่เลี้ยงเป็นฟันเฟืองสำคัญที่มีผลอย่างมากต่อความสำเร็จของโครงการวิจัย CBR

2. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ถือเป็นภารกิจขององค์กร กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เชื่ออาหารซึ่งกันและกัน เครือข่ายทางสังคมถือเป็นทุนทางสังคม (Social capital) ที่จะเพิ่มความสำเร็จให้กับตัวบุคคลและองค์กร ความสัมพันธ์ที่ดีทำให้บุคคลในองค์กรมีการเชื่อมโยงประสานงานกันดีขึ้น ทั้งยังสามารถดึงทรัพยากร ของแต่ละองค์กรมาประสานเชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Hongchayngkun & Thiangjanya, 2021) จากการศึกษาของ Suwan et al. (2017) ได้สนับสนุนแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายเพื่อพัฒนาโรงเรียนโดยมหาวิทยาลัยทำหน้าที่หลักในการประสานเครือข่าย จัดเตรียมและถ่ายทอดความรู้โดยดึงผู้ปกครอง หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชนและวัดเข้ามาเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา การสร้างและการขยายเครือข่ายนี้ทำให้การบริหารสถานศึกษามีความเข้มแข็งและก่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

3. การถอดบทเรียนและจัดทำชุดความรู้ การถอดบทเรียนเป็นการทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว หรือการสืบค้นความรู้จากการปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการสกัดความรู้

และประสบการณ์ที่พึงสืงจากกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียด ขั้นตอน การปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน และความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานทั้งที่เป็นบทเรียนทางลบหรือ บทเรียนจากความล้มเหลว และบทเรียนทางบวกหรือบทเรียนจากความสำเร็จ สิ่งสำคัญของการถอดบทเรียน คือทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการถอดบทเรียน เป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการประชุมระดม ความคิดอย่างเป็นระบบ มีการใช้ทักษะที่หลากหลาย เช่นทักษะการตั้งคำถามทรงพลัง ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง ความสามารถในการคิดเชิงระบบ ทักษะการทบทวนบทบาทผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่ดีส่งผลต่อการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร (Panich, 2020, pp. 241-250) โดยวิธีการจัดการความรู้จากการสรุปและ ถอดบทเรียนโดยการสกัดความรู้ที่ฝังในตัวตน ออกมาเป็นองค์ความรู้นี้ นำมาสู่การสังเคราะห์และจัดทำเป็นชุด ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คู่มือ และสื่อการเรียนรู้ (Poolphon, 2016) เพื่อเป็นเครื่องมือในการแบ่งปันถ่ายทอด ความรู้สู่บุคคลอื่นที่ต้องการศึกษาในลักษณะเดียวกันได้นำไปใช้เป็นแนวทางการในการดำเนินงานจนก่อให้เกิด การพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีการต่อยอดอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ที่มระบบและกลไกได้หนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล โดย 1) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2) นำความรู้เชิงวิชาการในหลากหลายสาขาวิชา มาบูรณาการร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมและเป็นขั้นเป็นตอน ทั้งช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 3) สร้างเครือข่ายโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน และ 4) นำความรู้ที่ได้จากการหนุนเสริมมาถอดบทเรียนเป็นชุดความรู้เกี่ยวกับการหนุนเสริมการทำวิจัย เพื่อท้องถิ่น ที่มีสาระสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ 1) ความรู้หลักที่เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการทำงานร่วมกับชุมชน ที่ครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนการก่อตั้งทีมระบบและกลไก คุณลักษณะที่สำคัญของสมาชิกในทีม ที่จะนำไปสู่ การแก้ปัญหาและการสร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง 2) ความรู้เฉพาะพื้นที่ ที่มาจากการวิเคราะห์บริบทและ สภาพแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ และ 3) แนวปฏิบัติในการกระตุ้นให้เกิดวงจรการถ่ายทอดความรู้ ระหว่างนักวิชาการ นักวิชาการกับภาครัฐ ภาครัฐกับชุมชน และชุมชนกับสถานศึกษาเพื่อขยายผลการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และอธิบายข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะของการวิจัยเชิงพรรณนา (Description research) ตั้งแต่ขั้นการพัฒนาโจทย์วิจัย และการค้นหาทีมวิจัย ซึ่งประกอบด้วยนักวิจัยชุมชนและ นักวิจัยอาจารย์ การติดตามหนุนเสริมโครงการย่อยด้วยการประชุม การอบรม การถอดบทเรียน ตลอดจนการลง พื้นที่เพื่อดำเนินการวิจัยร่วมกับโครงการย่อยเพื่อให้ข้อเสนอแนะอันนำไปสู่การแก้ไขและดำเนินการตามแผนได้ อย่างเหมาะสม

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้มาจากการสำรวจพื้นที่วิจัยที่มีความต้องการในการแก้ไขปัญหา และประชุมเพื่อค้นหาทีมวิจัยด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับการพัฒนาโจทย์วิจัยจนได้

ผู้สมัครใจเข้าร่วมดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 1) นักวิชาการ ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัยเกริกและนักวิจัยเครือข่ายสถาบันการศึกษาอื่น จำนวน 20 คน 2) ชุมชน โดยเฉพาะประชากรในกลุ่มร้อยละ 40 ทั้งชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งตัวแทนกลุ่ม/องค์กร และเครือข่ายภาครัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องโดยตรงในโครงการฯ จำนวนประมาณ 60 คน

พื้นที่เป้าหมาย ชุมชนริมสายคลองพระพิมลราชา จังหวัดนนทบุรี และชุมชนบางบัว เขตบางเขน และกรุงเทพมหานคร

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก เทปบันทึกเสียงถ่ายภาพ และแผนที่

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มีวิธีการเก็บข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 แหล่ง ดังนี้

2.1 เตรียมการ ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากเอกสาร และบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายก่อนลงพื้นที่ตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับกิจกรรมแต่ละครั้ง ที่สำคัญการลงพื้นที่แต่ละครั้งต้องมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

2.2 การดำเนินการติดตามหนุนเสริม การดำเนินการวิจัยใช้วิธีการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักในการลงพื้นที่วิจัย การจัดอบรมให้ความรู้ การติดตามหนุนเสริม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชุมสรุปผลเพื่อนำมาสู่การแก้ไขการดำเนินโครงการย่อยให้เป็นไปตามแผน นอกจากนี้ได้มีการเก็บเอกสารที่ได้จากการดำเนินการหนุนเสริม เก็บภาพถ่ายทางกายภาพที่เกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการหนุนเสริมโครงการย่อยรวมถึงสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ ดังนี้

1) การสัมภาษณ์โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure questionnaire) กับกลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ นักวิจัยอาจารย์ภายใต้การสนับสนุนของทีมพี่เลี้ยง จำนวน 20 คน และนักวิจัยชาวบ้านและชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 60 คน

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ได้แก่ หัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (โครงการย่อย) จำนวน 5 คน แกนนำและผู้ประสานงานจากชุมชน จำนวน 25 คน รวมถึงเครือข่ายจากหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการ จำนวน 4 คน

การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มต้นด้วยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative analysis) ตามวงรอบด้วยวิธีอุปมา (Analytic induction) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ปรากฏการณ์ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อชุมชนเพื่อหาบทสรุปร่วมกัน ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่ศึกษาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวม ควบคู่กับการใช้กระบวนการ Appreciation Influence Control (AIC) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย 1) ปัจจัยและเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชน 2) แนวทางการบริหารจัดการ 3) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของคณะทำงาน 4) ผลลัพธ์ของโครงการ 5) การนำไปต่อยอดเชิงผลผลิต และ 6) การปลูกฝังแนวคิดความยั่งยืน

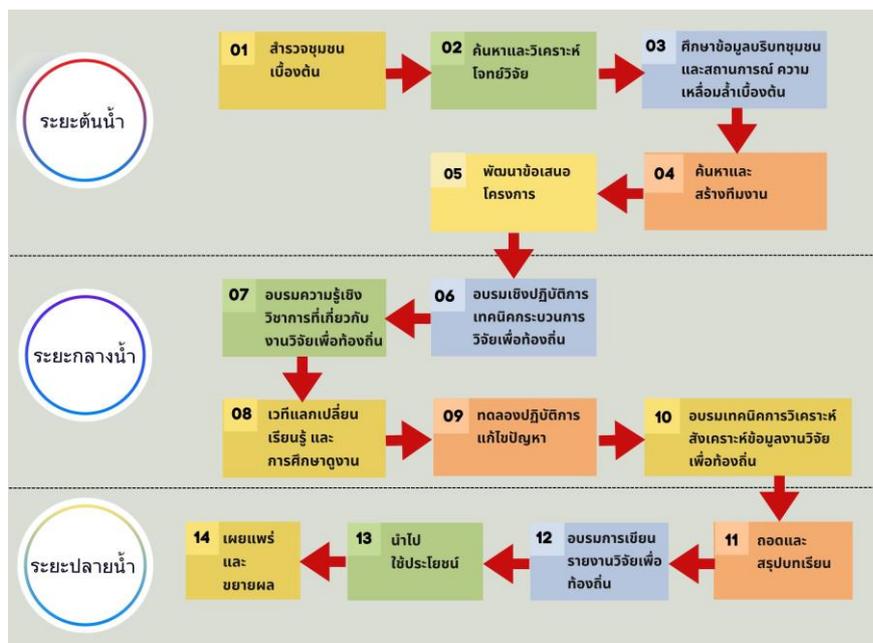
ผลการวิจัย

บริบทชุมชน

พื้นที่คลองพระพิมลราชาเป็นพื้นที่ใหม่ในการศึกษาครั้งนี้ แต่เป็นพื้นที่เก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน การเริ่มต้นศึกษา จึงเป็นการสำรวจภูมิปัญญา หรือทุนเดิมของคนในพื้นที่ เพื่อนำมาต่อยอดในการสร้างบริการหรือพัฒนาต่อเป็นผลิตภัณฑ์ อันจะนำมาสู่ช่องทางการสร้างรายได้และสร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชนว่าเป็นชุมชนที่มีองค์ความรู้ที่สืบทอดมาหลายชั่วคน ผ่านแนวคิด “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” สำหรับโครงการในพื้นที่บางบัว กรุงเทพฯ เป็นพื้นที่เดิมที่ทำวิจัยมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2558

แนวปฏิบัติการหนุนเสริมและกำกับดูแลโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

การติดตามและหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจนบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนการทำงาน 3 ระยะ คือ ระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ รวม 14 ขั้นตอน ดังภาพที่ 1

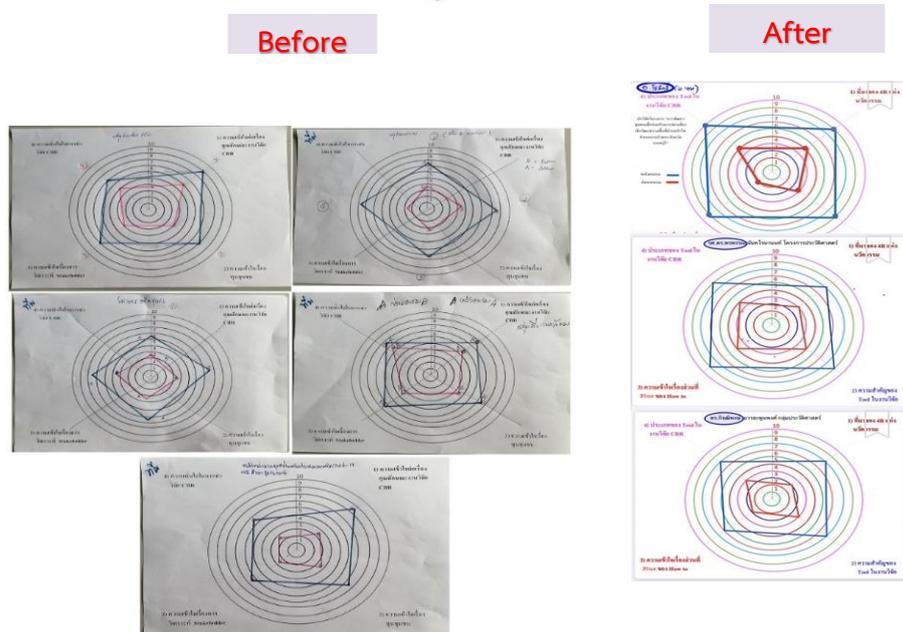

ภาพที่ 1 กระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 ระยะ: ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ
 ที่มา (Phannan, Pottarnukrom, & Thongglin, 2021, p.20)

ระยะต้นน้ำ เป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการหนุนเสริม เน้นการหนุนเสริมให้กับนักวิจัยโครงการย่อยเพื่อทำความเข้าใจพื้นที่ ด้วยการจัดกิจกรรมแนะนำพื้นที่ จัดกิจกรรมพัฒนาและวิเคราะห์โจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน ค้นหา นักวิจัยชุมชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเข้าร่วมโครงการ การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น จนถึงการพัฒนาข้อเสนอโครงการ (Concept paper) เพื่อขอรับทุนกับแหล่งทุน ขั้นตอนที่ 2 ระยะกลางน้ำ เป็นการหนุนเสริมนักวิจัยในโครงการย่อยที่ประกอบด้วย นักวิจัยอาจารย์ นักวิจัยชาวบ้าน และนักวิจัยจากเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษา เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจทั้งเชิงเทคนิคและเชิงวิชาการ สร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์

และลงมือปฏิบัติการในพื้นที่จริงเพื่อสรุปปัญหาและกำหนดแนวทางการแก้ไข รวบรวมข้อมูลของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำไปใช้ประโยชน์ โดยระหว่างการทำกิจกรรม มีการสอดแทรกขั้นตอนการประเมินความรู้ ดังภาพที่ 2 ทำให้พบว่านักวิจัยมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการเพิ่มขึ้นหลังจากการอบรม และขั้นตอนสุดท้าย ระยะเวลาผ่านไป เป็นการจัดกิจกรรมการถอดและสรุปบทเรียน โดยมีนักวิจัยโครงการย่อยและผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดนำข้อมูลมาเขียน รายงานสรุปผล เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน และรองรับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ของนักวิจัยโครงการย่อย ตลอดจนประสานงานกับเครือข่ายเพื่อนำผลการวิจัยไปเผยแพร่และขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทเชิงพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดย ตาราง 1 แสดงภูมิปัญญาที่นำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน และผลลัพธ์ก่อน และหลังการดำเนินโครงการ

การประเมินความรู้ Before-After

ภาพที่ 2 ผลการประเมินความรู้/ความเข้าใจของนักวิจัยชุมชน ก่อนและหลังการอบรม
ที่มา (Phannan, Pottarnukrom, & Thongglin, 2021, p. 20)

ตาราง 1 ภูมิปัญญาชุมชนและผลิตภัณฑ์ก่อนและหลังการหนุนเสริมของทีมระบบและกลไก

โครงการวิจัย	พื้นที่	แหล่ง ทุน	ภูมิปัญญาชุมชน	ผลิตภัณฑ์ก่อน โครงการ	ผลิตภัณฑ์หลัง โครงการ
โครงการอาชีพชุมชน	บางบัวทอง	วช.	ด้านการทำมาหากิน	ดอกไม้ดิน ถุงผ้า	ผลิตภัณฑ์จักสานจาก ผักตบชวา
โครงการท่องเที่ยวชุมชน	ลำโพง	วช.	ด้านการทำมาหากิน	ประมง ยกยอ อุตอ เรือไม้	กำหนดเส้นทาง ท่องเที่ยวนำเสนอเป็น แผนพัฒนา
โครงการประวัติศาสตร์ชุมชน	พิมลราช	วช.	ด้านศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี	อาหาร ประเพณี ความเป็นอยู่และ เสื้อผ้า	รื้อฟื้นประวัติศาสตร์ พหุวัฒนธรรม นำมา ประกอบการเรียนการ สอนในโรงเรียนใน พื้นที่
โครงการสิ่งแวดล้อมชุมชน	ไทรน้อย	ม.เกริก	ด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	วัดคุณภาพน้ำใน ลำคลอง ด้วยการใช้ เลี้ยงปลาในกระชัง และปลูกพืชน้ำใน คลอง	กำหนดระบบ ตรวจสอบคุณภาพน้ำ, ให้ความรู้เรื่องการ บำบัดน้ำ glup กับ โรงเรียนและชุมชน
โครงการการมีส่วนร่วมชุมชน	บางเขน	ม.เกริก	ด้านการรักษาโรค	ใช้สมุนไพรต้านโรค	ลดจำนวนผู้ป่วยโควิด ได้ร้อยละ 20 และมี คู่มือแนวทางปฏิบัติ ภาวะโรคระบาด

การสร้างเครือข่ายวิจัยร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้มแข็งและยั่งยืน

การสร้างเครือข่ายการวิจัยใช้ 2 แนวคิด คือ 1) แนวคิดการสร้างความเป็นกลุ่มก้อน (Homophily) ด้วยการลงพื้นที่เพื่อทำงานร่วมกับชุมชนในการแลกเปลี่ยน รับฟัง ทำความเข้าใจปัญหา แสดงความคิดเห็น สร้างประสบการณ์ร่วม และสร้างค่านิยมกลุ่มในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน ผลที่ได้ คือ ชุมชนและนักวิจัยมีพลังร่วมในการมีส่วนร่วมเพื่อทำวิจัยให้สำเร็จตามเป้าหมาย และ 2) แนวคิดการทำงานแบบใกล้ชิด (Propinquity) เน้นการเข้าถึงพื้นที่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเน้น “ผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม” ด้วยวิธีการที่ทำให้สามารถสร้างเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ 3 ลักษณะ ได้แก่ เครือข่ายทุน (Node) เครือข่ายภาคี (Alliance) และเครือข่ายนักวิจัย (Individual) (Hongchayangkun & Thiangjanya, 2021) ทำให้ในปีการศึกษา 2564 เกิดโครงการวิจัยใหม่จำนวน 5 โครงการ สร้างนักวิจัยชุมชนและเครือข่ายที่ประกอบด้วย นักวิจัยอาจารย์ (นักวิชาการ) 29 คน นักวิจัยชาวบ้าน 82 คน เครือข่ายสถาบันการศึกษา 6 หน่วยงาน และเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนมากกว่า 10 หน่วยงาน ดังภาพที่ 3 ซึ่งผลลัพธ์จากการประสานงานครั้งนี้ ทำให้สามารถนำผลที่ได้ไปผนวกเป็นนโยบายของหน่วยงานในพื้นที่พิมลราชเพื่อขยายผลให้เกิดความต่อเนื่องในปีงบประมาณต่อไป เช่น การเสริมอาชีพชุมชนด้วยผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา การพัฒนาพื้นที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

ภาพที่ 3 เครือข่ายการวิจัย

การแปลงผลการวิจัยและแนวปฏิบัติเป็นชุดความรู้

เพื่อให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ระหว่างนักวิจัยและผู้สนใจเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ที่ระบบและกลไกจึงได้จัดทำชุดความรู้ที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพปัญหาทางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความจำเป็นของกระบวนการหนุนเสริม ขั้นตอนการหนุนเสริม ข้อควรระวัง ขอบเขตการมีส่วนร่วม ตลอดจนระยะเวลาการดำเนินงานในช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และวิเคราะห์พื้นที่ชุมชน และเสนอแนะแนวปฏิบัติในแบบฉบับที่ชุมชนสามารถทำได้และมีส่วนร่วมได้ รวมถึงการสรุปประเด็นปัญหาที่พบบ่อย แนวทางในการแก้ปัญหาเบื้องต้น และแนวทางการจัดการปัญหาเฉพาะอื่น ๆ ในบริบทของชุมชน โดยได้เผยแพร่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาจารย์ และตัวแทนชุมชนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการทำโครงการวิจัยใน ปี พ.ศ. 2565 ต่อไป

ผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการหนุนเสริม

ในปีการศึกษา 2564 เกิดโครงการวิจัยใหม่จำนวน 5 โครงการ สร้างนักวิจัยชุมชนและเครือข่ายที่ประกอบด้วย นักวิจัยอาจารย์ (นักวิชาการ) 29 คน นักวิจัยชาวบ้าน 82 คน เครือข่ายสถาบันการศึกษา 6 หน่วยงาน และเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนมากกว่า 10 หน่วยงาน ซึ่งผลลัพธ์ที่สำคัญในการวิจัยครั้งนี้ คือความสำเร็จในการสร้างนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการทำงานวิจัยจนสามารถคลี่คลายปัญหาของชุมชนในพื้นที่ได้ตามที่ต้องการ และบรรลุวัตถุประสงค์ในระดับที่น่าพอใจทุกโครงการ

การอภิปรายผล

การติดตามและหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สายคลองพระพิมลราชา จังหวัดนนทบุรี และบางเขน กรุงเทพฯ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ของทีมนักวิจัยระบบและกลไก เน้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย ส่งเสริมการบูรณาการความรู้เชิงวิชาการร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาชุมชน ด้วยวิธีการประสานความร่วมมือกับภาคี ค้นหาปัญหาในพื้นที่ จัดลำดับความสำคัญ พิจารณาความเป็นไปได้ในการทำโครงการ สร้างจิตสำนึกที่ เหมาะสมในการสร้าง “องค์ความรู้” ของ

ชุมชน” สอดคล้องกับ Kuwasanon & Jitkrud (2019) ที่พบว่าการใช้วิจัยเป็นฐานในการเรียนรู้ จะส่งเสริมให้ชุมชนพยายามหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ส่งผลให้ชุมชนสามารถสร้างองค์ความรู้และศาสตร์ของตนเองได้ ซึ่งบทบาทนี้ขัดแย้งกับแนวปฏิบัติในการทำงานวิจัย CBR ของ Nicolette et al. (2018), Pelfrey et al. (2017) และ Amon et al. (2020) ด้วยงานวิจัยในประเทศไทยเน้นการสกัดองค์ความรู้จากชาวบ้าน เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ชุมชนมีทักษะในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการกำหนดกลไกในการจัดการปัญหาอันนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของชุมชนท้องถิ่น ทั้งที่ระบบและกลไกยังส่งเสริมให้นักวิจัยโครงการย่อยหรือพินิจปัญหาชุมชนและหาแนวทางนำมาใช้ประโยชน์ เพื่อสร้างความหวงแหนและทำนุบำรุงให้ภูมิปัญญายังคงอยู่กับชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือชุมชนในการนำภูมิปัญญาระดับท้องถิ่นมาสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนอย่างสอดคล้องกับ Thongyindee (2023) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต นำไปสู่การสร้างโอกาสในการพัฒนาต่อเป็นผลิตภัณฑ์ แหล่งท่องเที่ยว หรือใช้ประโยชน์เชิงเกษตรกรรมที่สามารถสร้างทั้งมูลค่าและลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Janead (2021) ที่ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน โดยพบว่า การแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มทำให้สมาชิกมีทักษะในการผลิตมากขึ้น ซึ่งให้ผลที่ดีกว่าการจัดเก็บความรู้ด้วยการจดจำ ทั้งนี้ในระหว่างการทำงาน ยังกำหนดให้มีการประชุมและประเมินความก้าวหน้าและรับฟังปัญหาต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ทุกเดือน เพื่อให้ทีมฯ สามารถให้ความช่วยเหลือได้ทันที สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของ Pelfrey et al. (2017) และ Nicolette et al. (2018) ที่สอดแทรกกระบวนการประเมินเข้ากับกรอบการทำงาน เพื่อประเมินขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ และติดตามความคืบหน้า เพื่อส่งเสริมความต้องการและตอบโต้ให้กับชุมชน

นอกจากนี้ ทีมนักวิจัยระบบและกลไกได้กระตุ้นให้โครงการย่อยนำนักศึกษาเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการ ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้การนำความรู้ในชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้กับชุมชน เข้าใจบริบทการทำงานกับชุมชนมากขึ้น อีกทั้ง การจัดโปรแกรมการฝึกอบรมที่หลากหลาย ยังช่วยให้นักวิจัยทำงานได้อย่างราบรื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Amon et al. (2020) เกี่ยวกับปัจจัย 5 ประการ ที่ส่งผลต่อชุมชนในเชิงบวก ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัย การมีส่วนร่วมของนักศึกษา การเข้าถึงทรัพยากร และความเชื่อมั่นของชุมชน

แม้ว่าการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างคนในชุมชนและนักวิชาการยากที่จะพัฒนาได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ทีมนักวิจัยระบบและกลไกได้ให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่เพื่อประสานงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ติดตามการดำเนินงาน รวมถึงการสรรหานักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านที่ชุมชนต้องการพัฒนา เพื่อบูรณาการความเชี่ยวชาญ และบริหารโครงการให้สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Oetzel et al. (2018) ที่เสนอแนะให้นักวิจัยให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกับชุมชน และการประสานงานในภาคี เพราะจะส่งผลอย่างมากต่อการดำเนินโครงการให้บรรลุเป้าหมาย และผลการวิจัยของ Nicolette et al. (2018) ที่ใช้กระบวนการสรรหานักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางมาให้ความช่วยเหลือทีมวิจัยชุมชน

ผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการหนุนเสริมงานวิจัย ได้สร้างเป็นชุดความรู้ระบบและกลไกในการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยแผนการดำเนินโครงการทั้งหมด เน้นการลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจฐานรากให้ชุมชนเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ ที่ต้องการลดจำนวนประชากรยากจนโดยเริ่มจากการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ดังรายงานของ World Bank (2022) นอกจากนี้ เมื่อแบ่งประเด็นการศึกษาแล้ว พบว่า โครงการวิจัยแบ่งตามวัตถุประสงค์ ได้ 5 ประเด็น คือ เศรษฐกิจชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ การจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยว และการจัดการโรคระบาด ซึ่งสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs)

องค์ความรู้ใหม่

ทีมนักวิจัยระบบและกลไก ซึ่งทำหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงเป็นบุคคลที่มีความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถ เฉพาะทางที่หลากหลาย สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถค้นหา โจทย์วิจัยที่คมชัด มีศักยภาพในการให้คำปรึกษาการทำงานในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชน และนักวิจัย สามารถบูรณาการ ความเชี่ยวชาญของทุกฝ่ายมาสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบ “ทำไปเรียนรู้ไป (Active learning)” (Chatmaneerungcharoen & Sahakit, 2021) มีทักษะในการทำงานที่สามารถเชื่อมโยงกับหลายภาคส่วน ทั้งชุมชน แกนนำ ภาครัฐ และผู้ประกอบการในพื้นที่ เพื่อรวบรวมความต้องการในการแก้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งผลที่ได้ ไม่เพียงเป็นการเพิ่มมูลค่าและความถูกต้องของการวิจัย แต่ยังส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาตนเองด้านการคิด วิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ (Leekpai & Niwattrakul, 2021)

การหนุนเสริมของทีมนักวิจัยระบบและกลไก ใช้กระบวนการสร้างพลังขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ 3 ด้าน (3P) คือ 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย (Understanding power) ให้สมาชิกสามารถสร้าง ความรู้ได้ด้วยตนเอง มีกระบวนการลำดับความคิด มีมุมมองในการวิเคราะห์ปัญหา เข้าใจกระบวนการวิจัย และสร้าง ความเชื่อมโยงในแต่ละส่วนที่มีความสัมพันธ์ได้ 2) การสร้างกำลังใจที่เข้มแข็งให้กลุ่ม (Encouragement power) โดยใช้ วิธีการร่วมดำเนินการในกิจกรรมของโครงการวิจัยย่อย ทำให้สมาชิกเกิดความสนใจ ใส่ใจ เห็นคุณค่า รักที่จะทำ โครงการ มีความมุ่งมั่นที่จะไปถึงจุดหมาย และ 3) การลงมือปฏิบัติ (Practical Power) โดยมีผู้เชี่ยวชาญ พี่เลี้ยง และเพื่อนนักวิจัยร่วมเรียนรู้ สร้างวินัยด้วยการทดลองฝึกฝน ตลอดจนการสร้างกระบวนการตรวจสอบเพื่อให้ผล สะท้อนกลับในการดำเนินงานทุกครั้ง และเพื่อให้ นักวิจัยสามารถนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปตรวจสอบ ปรับปรุง และ พัฒนาตนเอง

ผลจากการติดตามงานวิจัยโครงการย่อย พบว่า หลายพื้นที่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ยังดำรงชีวิตด้วยการ นำภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ มาใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิต ได้แก่ 1) การทำมาหากิน 2) การรักษาโรค 3) ศิลปกรรม และ 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในพื้นที่ ด้วยการสร้างพลังชุมชนซึ่งยาก ที่จะพัฒนาในเวลาอันสั้น (Kaewpradab, 2018) แนวทางหนึ่งที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ คือ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ที่เกี่ยวเนื่องกับความต้องการ ปัญหา แนวทางการแก้ปัญหา กิจกรรม และผลลัพธ์ในการพัฒนาชุมชนให้สมาชิกและ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการสื่อสารที่ดีมีผลกระทบเชิงบวกต่อความพยายามในการพัฒนาตนเอง ของชุมชนในอนาคต (Amon et al., 2020) และหากต้องการให้บรรลุเป้าหมายอย่างราบรื่นควรสื่อสารผ่านบุคคล ที่ชุมชนยอมรับ เป็นต้นว่า ผู้นำชุมชน แกนนำ และผู้ใหญ่บ้าน (Karamat & Kerdsap, 2021)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อนักวิจัยและความสำเร็จของโครงการย่อย ได้แก่ 1) ทีมนักวิจัยระบบและ กลไก ที่มีความสำคัญต่อผลลัพธ์ของโครงการมากที่สุด ที่จะช่วยเสริมสร้างกระบวนการและความรู้เชิงวิชาการให้ การทำงานแต่ละขั้นตอนลุล่วงตามเป้าหมายในเวลาที่กำหนด 2) โครงสร้างการประสานงานกับภาคี และการมี ส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากเป็นตัวแปรที่มีความเปลี่ยนแปลงสูง (Oetzel, 2018) 3) การประเมินความก้าวหน้า ของโครงการระหว่างการดำเนินงาน ด้วยการใช้ระบบประเมินเข้ากับการประกอบการทำงานตลอดระยะเวลาโครงการ จะ ช่วยให้สามารถปรับแต่งกระบวนการและเครื่องมือวิจัย รวมถึงประเมินสถานการณ์อย่างเป็นระบบ ว่าชุมชนได้รับ ประโยชน์จากความรู้ของนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญที่เข้าใจบริบทของชุมชนอย่างแท้จริงหรือไม่ เป็นการเพิ่มโอกาสใน การสร้างความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย (Pelfrey et al., 2017)

ทีมนักวิจัยระบบและกลไกได้ใช้กระบวนการหมุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นตลอดระยะดำเนินโครงการ ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีขั้นตอนสำคัญ ๆ 14 ขั้นตอน ทำให้การหมุนเสริมประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพแนวคิดหลักที่ใช้ในการหมุนเสริม ได้แก่ 1) แนวคิดการสร้างความสัมพันธ์กลุ่ม (Homophily) ด้วยการลงพื้นที่เพื่อทำงานร่วมกับชุมชนในการแลกเปลี่ยน รับฟัง ทำความเข้าใจปัญหา แสดงความคิดเห็น สร้างประสบการณ์ร่วม และสร้างค่านิยมกลุ่มในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน ผลที่ได้ คือ ชุมชนและนักวิจัยมีพลังร่วมในการมีส่วนร่วมเพื่อทำวิจัยให้สำเร็จตามเป้าหมาย และ 2) แนวคิดการทำงานแบบใกล้ชิด (Propinquity) เน้นการเข้าถึงพื้นที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเน้น “ผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม” (Hongchayangkun & Thiangjanya, 2021) ด้วยวิธีการที่ใช้ทำให้สามารถสร้างเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ 3 ลักษณะ ได้แก่ แหล่งทุน (Funding corporation) ภาคี (Stakeholders) และนักวิจัย (Researchers)

ชุดความรู้แนวปฏิบัติในการหมุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีเนื้อหาที่ครอบคลุม ดังนี้ 1) นิยามและความหมาย เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจคำศัพท์ที่ใช้อธิบายกระบวนการในขั้นตอนต่าง ๆ 2) สภาพปัญหา งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและความจำเป็นของกระบวนการหมุนเสริม 3) กรอบแนวคิดกระบวนการหมุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4) คุณลักษณะที่สำคัญของนักวิจัยระบบและกลไก รวมถึงส่วนที่เป็นบทบาทการเป็นพี่เลี้ยงของนักวิจัยระบบและกลไกในกระบวนการหมุนเสริมตลอดระยะการดำเนินงานในระยะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 5) กิจกรรมการหมุนเสริมการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของนักวิจัยระบบและกลไก นอกจากนี้ ยังมีส่วนของการเติมความรู้เคล็ดไม่ลับเกี่ยวกับการสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่ชุมชนในแบบฉบับที่ชุมชนสามารถทำได้และมีส่วนร่วมได้ ข้อคิดในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชวนสังเกตประเด็นปัญหาที่มักพบในการทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จุดเน้นของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และลงท้ายด้วยเงื่อนไขความสำเร็จของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะต่อนักวิจัยโครงการย่อย ในระหว่างการทำวิจัยมีปัญหาและอุปสรรคบางด้าน เช่น ทีมวิจัยไม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ในการดำเนินโครงการวิจัย เนื่องจากนักวิจัยโครงการย่อยส่วนใหญ่เป็นนักวิจัยใหม่ที่ขาดประสบการณ์ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถรวบรวมประเด็นที่ควรศึกษาได้ครอบคลุมโจทย์วิจัยในคราวเดียว ทำให้ระยะเวลาในการทำโครงการไม่เป็นไปตามแผน และต้องลงพื้นที่หลายครั้ง นักวิจัยโครงการย่อยจึงควรทบทวนแนวคิด-ทฤษฎีอย่างละเอียด การประสานงานเพื่อทำกิจกรรมใด ๆ ควรดำเนินการผ่านผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน ทั้งยังควรนำภาคีเครือข่าย รวมถึงชุมชนเข้ามาทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การขับเคลื่อนกิจกรรมมีประสิทธิภาพ และควรให้ความช่วยเหลือชุมชนในประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจากการวิจัย เช่น การประสานงานเพื่อจัดหาทรัพยากร การให้คำปรึกษาในการทำโครงการ การประสานงานกับแหล่งทุน เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องได้ด้วยตนเอง

2. ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ ภาครัฐควรเผยแพร่ผลงานของชุมชน และผลการดำเนินโครงการให้แก่ชุมชนในพื้นที่ เพื่อเป็นองค์ความรู้ และส่งเสริมให้ชุมชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีความตระหนักในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตัวเอง หรืออาจนำผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยไปรวมในแผนการดำเนินงาน

ของหน่วยงาน เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ อีกทั้งควรให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำ ด้านความรู้ และด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชน ด้วยการพัฒนาโครงสร้างที่ระดับฐานรากจะช่วยให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง และลดการพึ่งพาภาครัฐ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้นำชุมชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากจะได้รับความความคิดเห็นที่หลากหลายจากผู้เกี่ยวข้องมาเป็นข้อมูลตั้งต้นในการวิเคราะห์โจทย์วิจัย ทำให้ประเมินความสำคัญและผลกระทบได้กว้างขวางขึ้น ทั้งนี้ การศึกษาบทบาทของตัวแปรแทรกซ้อนต่าง ๆ รวมถึงทุนเดิมของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการวิจัย และผลลัพธ์ของกระบวนการตัดสินใจของชุมชน ล้วนมีความสำคัญต่อการเลือกสรรประเด็นในการศึกษา อีกทั้งตัวแปรที่มีผลโดยตรงกับการทำโครงการ คือ วิธีคัดเลือกและกำหนดบทบาทของบุคคลที่เข้าร่วมโครงการ จึงควรศึกษาจุดอ่อน จุดแข็งรายบุคคล ด้วยมีผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถของนักวิจัยชาวบ้านและการทำงานให้สำเร็จตามเวลาที่กำหนด

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัย “กระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยเกริก เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน ของชุมชนในสายคลองพระพิมลราชา จังหวัดนนทบุรี” ที่ระบบและกลไกขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเกริก ที่ให้ทุนสนับสนุนโครงการวิจัยนี้ และโครงการวิจัยย่อย 2 โครงการ พร้อมทั้งขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ที่ให้ทุนสนับสนุนโครงการวิจัยย่อย 3 โครงการในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Amon, E. H. et al. (2020). Brokering Community-Based Research: Evaluating the Impacts of U-Links Centre for Community-Based Research on a Rural Canadian Count. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 26(1), Winter 2020. Retrieved February 22, 2023 from <https://doi.org/10.3998/mjcsloa.3239521.0026.107>.
- Ayers, T. D. (1987). Stakeholders as Partners in Evaluation: A Stakeholder-Collaborative Approach. *Psychology, Evaluation and Program Planning*, 10(3), 263- 271. Retrieved January 12, 2023 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0149718987900383>.
- Bunrithanon, N. & Rueangdetsuwan, S. (2016). Development of research management systems and mechanisms of private universities that facilitate spatial research: Far Eastern University with research to develop semi-urban, semi-rural areas (Saraphi Subdistrict). *Area Based Development Research Journal*, (2), 76-99. Retrieved January 12, 2023 from <https://so01.thaijo.org/index.php/abcjournal/article/view/95651>.
- Bureau of Database Development and Social Indicators. (2022). *Report on the analysis of the poverty and inequality situation in Thailand in 2021*. Office of the National Economic and Social Development Council. Retrieved February 8, 2023 from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13081.

- Chansama, W., et al. (2022) Thailand's Social Inequality and Human Rights. *Journal of Legal Entity Management and Local Innovation*, 8(8) , 365– 374. Retrieved December 15, 2022 February 8, 2023 from <https://so.tci-thaijo.org/index.php/jsa-journal/issue/view/17466>.
- Chatmaneerungcharoen, S. & Sahakit, P. (2021). Building School Professional Learning Communities for Enhancing Teacher Experiences in Active Learning. *Journal of Educational Studies Review*, 36(1), 160–173.
- Cockerill, R., Myers, T., & Allman, D. (2000). Planning for Community Based Evaluation]. *American Journal of Evaluation*, 21(3), 351–357. Retrieved March 14, 2023 from <https://doi.org/10.1177/109821400002100306>.
- Hongchayangkun, K. & Thiangjanya, P. (2021). *Network Creation and Management*. Teaching materials. Retrieved January 30, 2023 from http://hsmi2.psu.ac.th/upload/forum/_1598_5f69ce9304e915f69ce.pdf.
- Hongladarom, S. (2000). Negotiating the global and the local: How Thai culture co-opts the Internet. *First Monday*. 5(8). Retrieved February 10, 2023 from http://www.firstmonday.dk/issues/issue5_8/hongladarom/.
http://planning.pn.psu.ac.th/plan_doc/procedure/docs_procedure/200_1530075298.pdf.
- Janead, J. (2021). A Model of Knowledge Management of Local Wisdom for Wicker Craftsmanship: A Case Study of Songkhla Community Enterprise. *Songklanakarin Journal of Management Sciences*, 38(2), 139–167.
- Jintana, S. & Puripanik, T. (2023). A Problem, Limitations and Approaches for Strengthening of Community – Based Enterprises in Thailand. *Journal of politics, administration and law*, 12(3) , 179– 194. Retrieved December 28, 2023 from <https://ojs.lib.buu.ac.th/index.php/law/article/view/8267>.
- Kaewpradab, N. (2018). *Concepts, policies, operational plans and management guidelines of Prince of Songkla University: 4 years (2018–2022)*. Prince of Songkla University Development Strategy Plan. Retrieved April 26, 2023 from http://planning.pn.psu.ac.th/plan_doc/procedure/docs_procedure/200_1530075298.pdf.
- Karamat, K. & Kerdsap, N. (2021). Guidelines for community development under management according to the principles of good governance of Khlong Sam Wa District Office Bangkok. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 5(1). Retrieved February 8, 2023 from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournalpnru/article/view/249505>.
- Kruasom, T. (2017). Creating a Competitive Advantage for Thai SMEs towards Thailand 4.0 Era. *Journal of Business Administration and Accountancy*, 1(1), 1–20.
<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kkbsjournal/article/view/160822>
- Hongchayangkun, k, & Yhiangchanya, P. (n.d.). *Network creation and management*. Documents for teaching the subject network theory networking and strengthening network management. Prince of Songkla University. p. 4.
- Kuwasanon, K. & Jitkrud, S. (2019). Synthesizing research–based community learning management models for driving educational policy from the bottom up. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 44(2) . from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socku/article/view/181209>.

- Leekpai, P. & Niwattrakul, P. (2021). *Factors Affecting Effectiveness of Registered Community Enterprise in Phatthalung Province*. Master Thesis (Public Administration), Prince of Songkhla University. Retrieved February 9, 2023 from <https://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2016/17875>
- Mavuso, M. A. (2007). *Mentoring as a knowledge management tool in organisations*. Master Degree (Information Science), Faculty of Art and Social Science, University of Stellenbosch. Retrieved January 5, 2023 from <https://scholar.sun.ac.za/items/9645166b-e25d-44f8-8334-79231687a74a>.
- Nicolette, I. T-S, Schwartz, A. L., Hardy, L. J., Hendrik D. H., Williamson, H. J., & Kellen, D. J. D. (2018). Polingyumptewa and Carmenlita Chief, Supporting New Community-Based Participatory Research Partnerships. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(4). doi:10.3390/ijerph16010044.
- Oetzel, J. G., Wallerstein, N. & Duran, B. (2018). Impact of Participatory Health Research: A Test of the Community-Based Participatory Research Conceptual Model. *Hindawi Bio Med Research International*, Volume 2018, Article ID 7281405, 12 pages. Retrieved April 3, 2023 from <https://doi.org/10.1155/8/7281405>.
- Office of Thai Song Dam Ethnic Community, Ban Don Sai, Srakathiam Subdistrict, Muang Nakhon Pathom District, Nakhon Pathom Province *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(9), 75-95. from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/255828/173582>
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2014). *Report on national development results for the past 5 years (2014 - 2018)*. from <https://www.nesdc.go.th/news.d=8639&filename=index>.
- Pelfrey, C. M., Cain, K. D., Lawless, M. E., Pike, E., & Sehgal, A. R. (2017). A consult service to support and promote community-based research: Tracking and evaluating a community-based research consult service. *Journal of Clinical and Translational Science*, e (Report), 1, 33-39. doi:10.1017/cts.
- Phannan, P., Pattaranukrom, P. & Thongglin, D. (2021). Reinforcement Process for Community - Based Research in Urban Area, Bangkok. *Journal of Social Development and Management Strategy*, 23(2), 21-41. Retrieved March 6, 2023. From: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/issue/view/17188>
- Pitidol, T. (2021). *Inequality in Thailand: The Analysis of Power and Ideological Structure*. Under the strategic target plan (Spearhead) in social aspects of Thai Population 4.0 Plan. Research of National Research Council of Thailand (NRCT). October 2021. Retrieved February 17, 2023 from https://www.khonthai40.net/system/resource/file/kpfgo_content_attach_file_314_1.pdf?date=2022-02-22%2016:48:43.1
Political Economy. 33(4): 711-724. from <https://doi.org/10.1080/09538259.2021.1943933>
- Punyawutpreeda, P. (2018). Inequality: Concepts, Situation in Thailand and Solutions Reducing. *Journal of Interdisciplinary Innovation Review*, 1(1), 35-43. Retrieved January 30, 2023 from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jidir/article/download/255805/173141>.

- Sangthong, M. , Klapnuan, P. , Sathasara, S. , Chaithari, A. , & Chian Phimai, P. (2017). Evaluation System and mechanism Research management Innovative Research Unit for Society and Community (2nd Phase). *Area Based Development Research Journal*, 9(3) , 155–166. Retrieved January 24, 2023 from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/abcjournal/article/view/95245>.
- Poolphob, S. (2016). *Tape transcripts, summarizing issues, stories and notes from meetings*. Retrieved January 13, 2024, Retrieved January 13, 2023 from, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcjclefindmkaj/<https://www.rama.mahidol.ac.th/km/sites/default/files/public/data/LessonLearned/COVID19/whatisLL.pdf>
- Srathonghak, S. (2022). Community Learning Process to Develop Community Knowledge: Case Study of Thai Song Dam Ethnic Community, Ban Don Sai, Srakathiam, Muang Nakhon Pathom District, Nakhon Pathom Province. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(9), 75–95.
- Suwan, S. et al. (2017). *Guidelines for driving multilateral cooperation networks for educational quality development of small schools Nakhon Pathom Province*. Complete report Faculty of Education and Development Sciences Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus. p. 22
- Suwan, S. et al. (2017). *Development of Multi-lateral. Cooperation for Educational Quality Improvement of Small-Size Schools in Nakhon Pathom Province*. Research. Office of the Science Promotion Commission Research and Innovation (NRCT). Retrieved January 30, 2023 from https://elibrary.tsri.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5940042.
- Thongyindee, P. (2023). *Thai wisdom: knowledge that is valuable and beneficial to Thai society*. from [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58\(500\)/page3-10-58\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58(500)/page3-10-58(500).html).
- Vidal, G. (2021). Recession, Financial Instability, Social Inequality and the Health Crisis. *Review of Political Economy*, 33(4), 711–724. Retrieved January 12, 2023 from <https://doi.org/10.1080/09538259.2021.1943933>.
- Panich, W. (2020). Transformation Learning. *Graduate Journal*, 14(2), 241–250.
- World Bank. (2022). *World Bank report indicates Rural Thailand faces the highest income inequality in Southeast Asia*. Thaipublica. Retrieved January 17, 2023 from https://www.worldbank.org/th/country/thailand/overview_